

JOKE SMIT VESTIGING
ROC van Amsterdam

ALETTA JACOBS en de EERSTE WERELDOORLOG

PRAKTISCHE OPDRACHT

HET INTERNATIONALE VROUWENCONGRES TE DEN HAAG

De uitwerking van het protest der Vrouwen van Frankrijk

Toelichting:

- . Spotprent uit de [Groene] Amsterdammer, Weekblad voor Nederland van 9 mei 1915.
  - . Op het briefje van het muisje staat: Franse vrouwen
  - . Bij het congres kwamen 300 steunbetuigingen binnen en 30 afkeurende brieven.
- Voor meer informatie www.iav.nl/nl/databases/onderwijs.

ALETTA JACOBS EN DE EERSTE WERELDOORLOG

PRAKTISCHE OPDRACHT JOKE SMIT VESTIGING, ROC van AMSTERDAM

Deze praktische opdracht is een toepassing van het voorbeeld in Kleio van september 2005.

- Onderwerp: Aletta Jacobs en de Eerste Wereldoorlog
Studielast: 20 uur
Periode: van ..... tot .....en van ..... tot.....
Niveau: Havo 5
Beoordeling: De opdracht bestaat uit twee onderdelen. Voor elk onderdeel krijg je een cijfer. Zie hiervoor het bijgevoegde beoordelingsformulier. Gebruik dit formulier als werkwijzer, dan weet je aan welke punten je aandacht moet besteden.
Werkwijze: Individueel, in de klas en in het studiecentrum. De werkmap blijft op school. Je mag wel thuis materiaal zoeken, overzichten maken, inleidingen schrijven enz., maar het eigenlijke werkstuk moet op school in de les worden gemaakt. Er zijn 8 lessen beschikbaar om aan de opdracht te werken. Als je tijd te kort komt, kun je, in overleg met de docent, ook in het studiecentrum werken.
Elk lesuur waarin je aan de opdracht hebt gewerkt, levert 3 punten op voor het eindcijfer. Om punten voor de gewerkte tijd te krijgen, moet je de werktijd in je logboek noteren en door de docent laten aftekenen.

Inleverdatum: Er zijn twee inleverdata:

Donderdag ..... Dan moet je inleveren .....

Donderdag ..... Dan moet je inleveren .....

Op tijd inleveren levert telkens een bonus op van 10 punten.

Logboek: Je moet een logboek bijhouden.
Het logboek telt mee bij de beoordeling (10 punten maximaal).

Presentatie: Schriftelijk, op school gemaakt. Getipt. Je mag wel thuis voorpagina's ontwerpen, illustraties klaar maken enz. Maar het eigenlijke werkstuk moet op school gemaakt worden en blijft op school in de map.
De uitvoering telt mee bij de beoordeling.

Benodigd studiemateriaal:

- Bron 1 t/m 4 van deze opdracht.
- De hoofdstukken over de Eerste Wereldoorlog in het lesboek en /of andere naslagwerken en boeken.
- www.iiav.nl/nl/databases/onderwijs en eventueel andere websites.

Hier kun je informatie over Aletta vinden en afbeeldingen voor illustraties. De afbeeldingen kunnen ook als bron gebruikt worden.

HISTORISCH KADER 1850-1900: DE POSITIE VAN VROUWEN IN DE TWEDE HELFT VAN DE NEGENTIENDE EEUW

Omstreeks 1850 was het in Nederland en de andere Westerse landen niet netjes voor een vrouw om alleen over straat te lopen, met het openbaar vervoer te reizen, in een restaurant te zitten, in een hotel te overnachten, in het openbaar te spreken of in eigen onderhoud te voorzien door buitenshuis te werken. Vrouwen hoorden thuis, de openbare ruimte behoorde aan de mannen. Mannen deden het werk en bestuurden staat en gezin. Daarom konden vrouwen 'uit betere kringen' zich niet zonder begeleiding in het openbaar vertonen.

Dit was de gangbare opvatting, de opvattingen van de mensen die de kranten lazen en in het openbare leven de toon aangaven, de 'publiek opinie'. De praktijk was echter anders. Vrouwen werkten wel buitenshuis. Vrouwen waren wel zichtbaar in de openbare ruimte. Maar dat waren arbeidersvrouwen, vrouwen uit 'het volk', blijkbaar golden voor hen andere normen. Ze waren onzichtbaar voor de makers van de 'publieke opinie'.

De maatschappij kon niet zonder het werk van vrouwen en de meeste gezinnen konden alleen in leven blijven als vrouwen werkten. Daarom zag je overal vrouwen buitenshuis werken, in de landbouw, in steenbakkerijen, in fabrieken. Meer dan de helft van alle werk in die sectoren werd door vrouwen verricht. In de grote steden waren de straten vol dienstmeisjes, marktvrouwen, vrouwen die in de winkels werkten, naaisters, wasvrouwen enz.

In de tweede helft van de negentiende eeuw begonnen de opvattingen over de verhouding tussen vrouw en man geleidelijk te veranderen. Het eerst in de 'betere kringen'. Meisjes uit die kringen kregen een goede opleiding, maar die was gericht op hun rol als representatieve echtgenote en moeder. Buitenshuis werken was taboe. Veel meisjes, en zeker diegenen die ongehuwd bleven, voelden zich nutteloos omdat zij niets met hun opleiding 'in de openbaarheid' konden doen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vanuit deze kringen vrouwen als Elise van Calcar (1822-1904), Wilhelmina Drucker (1847-1925), Johanna Naber (1859-1941) en als bekendste Aletta Jacobs (1854-1929), begonnen met het ontwikkelen en verspreiden van andere opvattingen over de rolverdeling tussen vrouw en man.

Aletta Jacobs is in Nederland symbool geworden voor de vele vrouwen die naar verandering streefden. Aletta beperkte zich niet tot Nederland, maar zocht contact met vrouwen in andere landen die dezelfde strijd streden. Uit deze contacten groeide een krachtige internationale beweging, die in 1904 leidde tot de oprichting van de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht (*International Woman Suffrage Alliance of IWSA*). De leden van de bond maakten propaganda en organiseerden internationale congressen. Dit deden zij in een wereld die raar opkeek van vrouwen die zelf het heft in handen namen. Zij werden vaak belachelijk gemaakt, maar kregen ook steeds meer medestanders. In 1914 houdt de Wereldbond zich intensief bezig met de organisatie van een groot congres, dat in 1915 in Berlijn gehouden zou worden.

Maar toen brak de Eerste Wereldoorlog uit. Duitsland en Oostenrijk-Hongarije kwamen tegenover Groot-Brittannië, Frankrijk en Rusland te staan, Nederland bleef neutraal, België werd onder de voet gelopen. Miljoenen jonge mannen stonden tegenover elkaar in de loopgraven en miljoenen sneuvelden. In de meeste landen kwam het politieke leven tot stilstand. De oorlog was belangrijker dan de maatschappelijke en politieke vraagstukken die voor 1914 het debat beheersten. De strijd voor gelijke rechten voor vrouwen, de kiesrechtstrijd, de strijd voor sociale verbeteringen werden op een laag pitje gezet.

Een aantal vrouwen uit de Wereldbond vond dat er iets gedaan moest worden om de oorlog te stoppen en het moorden te beëindigen. Juist vrouwen moesten zich inzetten voor vrede. Zij wilden een nieuw internationaal congres organiseren, maar nu om de vrede te bevorderen. Niet alle vrouwen waren het daarmee eens. In de oorlogvoerende landen lag dit gevoelig. Was het geen landverraad als de vrouwen over vrede gingen praten terwijl de mannen aan het front stonden?

Toen de Wereldbond geen stappen nam, besloot Aletta Jacobs haar eigen contacten te gebruiken om in het neutrale Nederland een *Internationaal Congres van Vrouwen* te organiseren. Het werd gehouden van 28 april - 1 mei 1915 in de congreszaal van de Haagse dierentuin. Vrouwen uit 12 landen spraken daar over vrede.

DE PRAKTISCHE OPDRACHT

Stel: je doet een onderzoek in het IIAV (Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging) naar Aletta Jacobs. Bij je naspeuringen ontdek je vier bronnen (zie verderop). Ze zijn door Aletta zelf geschreven en vormen het verslag van gesprekken die zij in de Eerste Wereldoorlog heeft gevoerd met de leiders van de strijdende landen. Zij bezoekt deze regeringsleiders in opdracht van het Internationaal Congres van Vrouwen dat van 28 april - 1 mei 1915 in de Haagse dierentuin gehouden werd. Vrouwen uit 12 landen spraken daar over vrede. Je wilt weten of je deze bronnen kunt gebruiken om uit te zoeken:

- wat het belang van Aletta Jacobs in de vrouwenvredesbeweging was;
- wat de positie van Nederland in de Eerste Wereldoorlog was;
- wat de positie van vrouwen en van de internationale vrouwenbeweging tijdens de Eerste Wereldoorlog was.

Je kiest als titel van je onderzoek: *Vrouwen en de Eerste Wereldoorlog, Aletta Jacobs en de internationale vrouwenvredesbeweging in 1915.*

Wat moet je nu doen?

1. Een reconstructie maken van de gebeurtenissen in de bronnen (maak daarvoor een tijdbalk), met daarin duidelijk aangegeven welke personen een rol spelen.
2. Een beschrijving geven van de gebeurtenissen waarin je *verklaringen* geeft voor de opvattingen of het handelen van de personen en groepen in de bronnen.
3. Conclusies trekken, op grond van de bronnen, over de Eerste Wereldoorlog. Bijvoorbeeld over de voorstanders van de oorlog, het enthousiasme van de bevolking, de vastberadenheid van de leiders, plannen om de oorlog te stoppen.
4. Conclusies trekken, op grond van de bronnen, over de rol van vrouwen in de Eerste Wereldoorlog. Bijvoorbeeld als het gaat om de opvattingen over de rol van vrouwen in de samenleving, de houding van vrouwen tegenover de oorlog (in de neutrale en in de strijdende landen), de internationale vrouwenvredesbeweging.
5. Deze conclusies vergelijken met het algemene beeld van de Eerste Wereldoorlog. Hier kun je achter komen door na te gaan wat je schoolboek schrijft over vrouwen en over de Eerste Wereldoorlog. Noteer overeenkomsten en verschillen met jouw conclusies en zoek naar een verklaring voor de verschillen (als die er zijn).
6. Maak tot slot een verslag van je bevindingen. Zie hiervoor *Hoe maak ik een eindverslag? Voorbeeld van de opzet.*

Advies: *Gebruik als werkwijzer het beoordelingsformulier*

DE VIER BRONNEN

Aan de oorlog, die in augustus 1914 in Europa uitbrak, leek geen einde te komen. Niemand kon het proces nog stoppen. Daarom organiseerden Aletta Jacobs en een aantal andere vrouwen uit de internationale kiesrechtbeweging in 1915 een congres van vrouwen uit alle landen om over vrede te praten. Dat lukte na veel moeite. Van 28 april - 1 mei 1915 vergaderde het Internationaal Congres van Vrouwen in de congreszaal van de Haagse Dierentuin. De resultaten van het congres werden in een aantal besluiten vastgelegd. Het bestuur van het congres kreeg de opdracht die persoonlijk aan te bieden aan de regeringen van de oorlogvoerende en de neutrale landen. Daarom gingen Aletta Jacobs en enkele andere vrouwen op reis naar Duitsland, Oostenrijk, Italië, Frankrijk, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. In Italië werd ook de paus bezocht. Een andere groep vrouwen ging naar de Scandinavische landen en Rusland.

De volgende fragmenten komen uit het handgeschreven verslag van haar reis (uitgezonderd het citaat van Jane Addams in bron 2). Het hele verslag staat op de website

www.AlettaJacobs.org/extra/lesmateriaal van het IIAV. (Ook op www.iiv.nl/nl/databases/onderwijs)

BRON 1.   *Duitsland 19 mei - 23 mei 1915*

Woensdag 19 mei vertrokken Miss Jane Addams en Dr. Alice Hamilton van Chicago, Mevr. Van Wulfften Palthe van Den Haag en ik naar Berlijn. (...)

De Duitse vrouwen, die wij daar ontmoetten, waren uiterst onsympathiek door de wijze waarop zij uiting gaven aan haar gevoel van nationale trots, volkomen gemis aan medegevoel met het lijden van de in de oorlog betrokken volken en met de sterk uitgesproken wens de oorlog te laten voortduren tot Duitsland de overwinning had behaald.

Vrijdag 21 mei hadden Miss Addams en ik een onderhoud met Von Jagow [minister van Buitenlandse Zaken], om 3 uur, in zijn bureau. De kleine, zenuwachtige man sprak zeer goed Engels en ontving ons zeer vriendelijk. Nadat wij hem het doel van onze komst hadden medegedeeld en op enige resoluties in het bijzonder gewezen hadden, ontspon zich als vanzelf een gesprek over de oorlog en de kans op het sluiten van een spoedige vrede. Von Jagow voelde de wenselijkheid van een spoedige vrede zeer sterk, doch was van oordeel dat de eerste stappen daartoe door de neutrale Staten moesten worden gedaan en dat President Wilson daartoe het initiatief moest nemen. Hij was van oordeel dat met het vormen van zo'n comité uit de neutrale staten niet snel genoeg begonnen kon worden en deelde de mening niet, dat wanneer zo'n comité in zijn eerste voorstel tot bemiddeling niet geslaagd was, dit comité niet met nieuwe voorstellen kon komen. Op zijn droeve uiting dat deze oorlog een waarschuwend voorbeeld was voor de levende generatie, maar dat na een paar geslachten toch weer een oorlog zou uitbreken, omdat de militante natuur van de mannen hen tot oorlogvoeren dreef, had ik gelegenheid op te merken, dat vóór die tijd de vrouwen de macht zouden verkregen hebben om samen met de mannen de regering te leiden, antwoordde Von Jagow: "dat is de enige hoop voor de toekomst, dat de zachtere gevoelens van de vrouwen uitdrukking kunnen vinden in de regeringskringen." Deze minister uitte ook nog zijn bevreemding, dat niet in alle landen de vrouwen gemeenschappelijk waren opgestaan om zich tegen deze oorlog te verzetten.

Zaterdag 22 mei werd Miss Addams alleen bij Von Bethmann Hollweg [minister-president] ontvangen; van onze ambassadeur hoorden wij niets over een bezoek. Ook dit onderhoud gaf de indruk dat tussenbeide komen van neutrale staten wenselijk werd geacht om te komen tot een *ehrvollen Frieden für alle Länder*. [Eervolle vrede voor alle landen.] (...)

Zaterdag waren wij allen uitgenodigd bij de Amerikaanse gezant voor de middagdis en zondagmorgen 23 mei vertrokken wij naar Wenen.

BRON 2. Oostenrijk 23 mei – 28 mei 1915

Ook de Amerikaanse Jane Addams deed verslag van het gesprek dat zij hadden met minister-president Von Stürgkh. Zij schrijft: wij deden bij hem ons verhaal, en hij zei niets. Ik heb nooit erg veel zelfvertrouwen, ik ben nooit honderd procent zeker of ik het wel goed doe, en ik zei tegen hem: 'het schijnt u misschien wel erg dwaas toe dat vrouwen op deze manier rondreizen, maar per slot is de hele wereld zelf in deze oorlogstoestand zo ongewoon dat onze missie misschien wel niet vreemder of dwazer is dan de rest.' Hij sloeg met zijn vuist op tafel. 'Dwaas', zei hij. 'Beslist niet. Dit zijn de eerste verstandige woorden sinds maanden die hier in deze kamer gezegd zijn.' Hij ging verder: 'die deur gaat van tijd tot tijd open en mensen komen binnen en zeggen, meneer de minister, we moeten meer munitie hebben, we moeten meer geld hebben anders kunnen we niet doorgaan met de oorlog. Eindelijk gaat de deur open en komen er twee personen binnen die zeggen "meneer de minister, waarom niet vechten vervangen door onderhandelingen?" Dat nu zijn verstandige mensen.'

Aletta zegt van dit bezoek:

Woensdag 26 mei hadden Miss Addams en ik een onderhoud met Von Stürgkh, een onderhoud dat hoofdzakelijk door hem en mij gevoerd moest worden, omdat hij geen Engels sprak. Deze staatsman vond de taak, die wij op ons genomen hadden, 1^e om een internationaal congres van vrouwen samen te roepen en 2^e om de genomen besluiten persoonlijk tot de regeringen te brengen, hoogst sympathiek en datgene wat in de gegeven omstandigheden van de vrouwen verwacht werd. Hij kon zich niet begrijpen dat de wereld zolang werkeloos aanzag dat een deel van Europa vernietigd werd en hij spoorde ons zeer aan ons door niets te laten ontmoedigen in ons pogen om vrede te brengen.

Donderdag 27 mei in ons onderhoud met Burian [minister van Buitenlandse Zaken] liet deze zich nog beslist uit. Hij was van mening dat elke inmenging van nieuwe staten de vredessluiting zou bemoeilijken en vond dat er zo spoedig mogelijk een comité uit de neutrale staten moest gevormd worden die met besliste vredesvoorstellen bij de oorlogvoerende landen kwam. (...) Hij vond dat president Wilson niet de rechte manier om tussenbeide te komen gevonden had; men moest niet vragen "wilt gij onze tussenkomst", daarop moet elke partij antwoorden "neen", maar men moet met bepaalde voorstellen komen, worden die door een der partijen afgewezen op bepaalde gronden, dan kan men de voorstellen in zo'n richting wijzigen en zien of ze zo door beide partijen aanneembaar zijn. Het was mogelijk op die wijze tot een vergelijk te kunnen komen.

Die avond hadden wij in de Frauenclub te Wenen een vergadering van een 40 à 50 leden der club, alwaar wij over het Congres en de verdere plannen van het internationale comité spraken. In deze kring vonden wij een willig en met ons streven sympathiserend gehoor.

Hebben wij in Berlijn niet veel kunnen merken van de bestaande oorlog, tenminste niet zó veel als wij ons hadden voorgesteld, in Wenen was dit anders. Het oorlogsbrood was er oneetbaar en het dagelijkse rantsoen (210 gram, in Berlijn 250 gram) ten enenmale onvoldoende voor de werkman en de burgers uit de middenstand. Het volk en de dieren in de straten zagen er ondervoed en armzalig uit en de vele verminkten langs de wegen, de vuile, slordige kleding van de soldaten, alles en alles, gaf ons de indruk van een volk dat aan uitputting lijdt en zijn laatste krachten verbruikt. De straatdemonstraties, na het bekend worden van de oorlogsverklaring van Italië, werden door jonge jongens op touw gezet en waren van geen betekenis. Van nationale trots geen sprake, men kreeg in Wenen zeer sterk het gevoel dat men hoe vroeger hoe liever en onder alle enigszins aanneembare voorwaarden de vrede zal accepteren.

BRON 3   Italië 3 juni – 9 juni 1915

Toen Aletta Jacobs en Jane Addams in Italië aankwamen, had dat land net de oorlog verklaard aan Oostenrijk-Hongarije.

Wij kwamen 's middags om 5 uur aan in Milaan en konden 's avonds om 9 uur onze reis naar Rome voortzetten, alwaar wij donderdagmorgen om elf uur arriveerden. In Milaan hadden wij gelegenheid de opgewondenheid van het volk op te merken. Uit alle huizen hingen vlaggen, meestal van alle geallieerde mogendheden en onophoudelijk gilden de stemmen van krantenverkopers nieuwstijdingen, altijd van zege, door de straten. 't Was alsof heel de mannenwereld van Milaan zich op straat bevond. Grote patrouilles soldaten marcheerden af en aan en aan het station heerste een ongewone drukte. De nachttrein naar Rome was overvol, van comfort geen sprake.

In Rome spraken Aletta Jacobs en Jane Addams met minister-president Salandra en met Sonnino, de minister van Buitenlandse Zaken, maar:

Het onderhoud met deze beide staatslieden leidde tot niets. De vrouwen in Italië zijn nog niet zo ontwikkeld dat de mannen onze besluiten reeds genoeg kunnen appreciëren en beide staatslieden gaven zeer terecht te kennen dat Italië na een week van oorlog nog niet over vredesonderhandelingen kon spreken.

Daarna werd er met de paus, Benedictus XV, gesproken:

9 juni elf uur werden wij op het Vaticaan ontvangen. In het zwart gekleed en met een zwart doekje over het hoofd begaven wij ons op weg. Na een korte tijd wachten, werden wij door de Paus ontvangen. Hij kwam ons bij de deur tegemoet, gaf ons allen vriendelijk de hand en leidde ons naar het andere eind van het grote vertrek, waar 5 stoelen in een kring gereed stonden. Op gewoon menselijke wijze onderhield hij zich met ons. Hij had van ons bezoek bij Salandra in de kranten gelezen en wist ook van ons Congres. Hij steunde gaarne elke poging tot vrede en nam gaarne elke suggestie in overweging. Ons streven roemde hij zeer. Mevr. Palthe begon met hem over medezeggenschap van de vrouw in de regeringen te spreken. Hij was van mening dat de vrouw zeer zeker meer te zeggen moest hebben in de opvoeding van de kinderen, in het onderwijs op de scholen enz, maar hij vroeg of wij ook menen dat de vrouw zitting moest hebben in de regering en toen wij dat toestemden, zette hij grote ogen op. Van die wens der vrouwen had hij blijkbaar nooit gehoord. Na een onderhoud van meer dan een half uur, deed hij ons weer tot aan de deur uitgeleide en drukte ons allen de hand tot afscheid. Door een dubbele rij van kardinalen, bisschoppen, hoge militairen enz. bereikten wij weer de uitgang.

BRON 4. Frankrijk 11 juni – 16 juni 1915

Zaterdagmiddag 13 juni spraken wij met Delcassé [minister van Buitenlandse Zaken]. Voor het eerst ontmoetten wij nu een regeringspersoon, die het woord vrede niet wilde horen. Zelfs onder de gunstigste voorwaarden zou Frankrijk nu geen vrede aanvaard willen. Tientallen jaren was Frankrijk gebukt gegaan onder de last van Duitslands bedreigingen en oorlogsplannen en nu het land eenmaal tot oorlog was overgegaan, nu wilde het vechten totdat Duitsland geheel gebroken was en men Duitsland zo'n oorlogsschatting kon opleggen, dat het in geen eeuw aan een nieuwe oorlog kon denken. Al onze redeneringen, dat het toch eenmaal moest komen tot vrede, dat Duitsland niet zo gemakkelijk te breken viel enz, maakte hem maar heftiger in zijn afweer van vredesbemiddelingen. Viviani [minister-president], die wij maandag 15 juni zagen, was kalmer, gematigder, pacifist en feminist, doch ook hij vond het voor Frankrijk thans onmogelijk aan vredesidealen te denken. In Frankrijk vonden wij een zeer sterk uitgesproken geest van haat en vijandschap tegen Duitsland. Gelukkig ontmoetten wij in Mme Duchêne en een kleine groep van jonge vrouwen enthousiaste sympathiebetuigsters voor ons streven. In hun gezelschap ademden wij weer een vrije geest. Geheel anders was dit in de kring van vrouwen die wij bij Mme Schlumberger ontmoetten. Mme Siegfried, met haar sterk chauvinistische neigingen en haar haat tegen Duitsland en Duitse vrouwen, vond hier haar geestverwanten rondom zich. Men wilde ons overtuigen dat het standpunt door hen ingenomen de juiste was, dat de vrouwen in oorlogstijden zich te scharen hebben rondom hun regering en die niet mogen tegenwerken. Bovendien voelden zij zich allen eerst Françaises en daarna mens.

Naam leerling:

Naam docent:

BEOORDELINGSFORMULIER PRAKTISCHE OPDRACHT

		Punten	Weging	Totaal
	<p>Onderdelen</p> <p>- Voor onderdelen met een inhoud wordt uitgegaan van een normering van 1 t/m 10. Dit kijkt gemakkelijk na en het is ook voor leerlingen duidelijk. Bij onderdelen waar veel inzicht gevraagd wordt, kan een weging worden toegepast (x 2 of x 3).</p> <p>- Voor handelingsdelen, bijvoorbeeld het in de les werken aan de opdracht, kunnen ook minder dan 10 punten gegeven worden, bijvoorbeeld 2 of 3.</p>			
	<p>I HET ONDERZOEK VAN DE BRONNEN 1 T/M 4 (100)</p> <p><i>Dit onderdeel moet ook op schrift ingeleverd worden. Het vormt het werkmateriaal voor je verslag. Je krijgt er een apart cijfer voor. (100 punten = 10)</i></p>			
1	Logboek bijhouden. <i>Zie bijgevoegd formulier (5)</i>			
2	Aan de opdracht gewerkt in de les of in het studiecentrum (5 x 3)			
3	Op tijd ingeleverd (10)			
1.	Een reconstructie maken van de gebeurtenissen in de bronnen (maak daarvoor een tijdbalk), met daarin duidelijk aangegeven welke personen een rol spelen. (10)			
2	Een beschrijving geven van de gebeurtenissen waarin je <i>verklaringen</i> geeft voor de opvattingen of het handelen van de personen en groepen in de bronnen. (10)			
3	Conclusies trekken, op grond van de bronnen, over de Eerste Wereldoorlog. Bijvoorbeeld over de voorstanders van de oorlog, het enthousiasme van de bevolking, de vastberadenheid van de leiders, plannen om de oorlog te stoppen. (10)			
4	Conclusies trekken, op grond van de bronnen, over de rol van vrouwen in de Eerste Wereldoorlog. Bijvoorbeeld als het gaat om de opvattingen over de rol van vrouwen in de samenleving, de houding van vrouwen tegenover de oorlog (in de neutrale en in de strijdende landen), de internationale vrouwenvredebeweging. (10)		x2	
5	Deze conclusies vergelijken met het algemene beeld van de Eerste Wereldoorlog. Hier kun je achter komen door na te gaan wat je schoolboek schrijft over vrouwen en over de Eerste Wereldoorlog. Noteer overeenkomsten en verschillen met jouw conclusies en zoek naar een verklaring voor de verschillen (als die er zijn). (10)		x2	
	Eindcijfer (100 = 10)			
6	<p>II HET VERSLAG (100)</p> <p>Maak tot slot met behulp van de punten 1 t/m 5 een verslag van je bevindingen. Zie hiervoor <i>Hoe maak ik een eindverslag?</i> Je krijgt voor dit onderdeel ook een apart cijfer (100 punten = 10)</p>			
	Logboek bijhouden. <i>Zie bijgevoegd formulier (5)</i>			
	Aan het verslag gewerkt in de les of in het studiecentrum (5 x 3)			
	Op tijd ingeleverd (10)			
	Uitvoering (eventueel met een illustratie) (10)			
	Inleiding (10)			
	De inhoud (van de hoofdstukken) (10)		x3	
	Conclusie (10)			
	Bronvermelding / verantwoording (10)			
	Eindcijfer (100 = 10)			

HOE MAAK IK EEN EINDVERSLAG?

Voorbeeld van de opzet van een verslag.

OMVANG: Het eindverslag van een kleine Praktische Opdracht telt maar enkele bladzijden, een grote Praktische Opdracht telt **minimaal 5 bladzijden tekst** (niet meegerekend de titelpagina, inhoudsopgave, bronvermelding en afbeeldingen). De omvang mag **niet groter zijn dan 20 bladzijden**.

<p>[Titelblad]</p> <p><i>Vrouwen en de Eerste Wereldoorlog</i></p> <p><i>Aletta Jacobs en de internationale vrouwenvredebeweging in 1915.</i></p> <p>Naam, school, klas datum en docent</p>	<p>- 1 -</p> <p>INHOUDSOPGAVE</p> <p>1. Inleiding ..... p.2 2. De Ie Wereldoorlog p.3 3. .... p. .. 4. .... p. .. enz. 5. Conclusie p. .. 6. Noten (<i>Niet per se nodig</i>¹) 7. Bronvermelding.</p>	<p>- 2 -</p> <p>INLEIDING</p> <p>In de inleiding schrijf je op wat de lezer in je werkstuk kan verwachten, wat je onderzoeksvraag is en hoe je te werk bent gegaan bij je onderzoek. (<i>Meestal begin je met een voorlopige inleiding en een voorlopige onderzoeksvraag en past die achteraf aan.</i>)</p>
<p>- 3, 4, enz. -</p> <p>2. De Eerste Wereldoorlog een zaak van mannen? (<i>voorbeeld van een titel</i>)</p> <p>3. 4. 5. enz.</p>	<p>- .. -</p> <p>CONCLUSIE</p> <p>Hierin vat je de belangrijkste resultaten samen en geef je in het kort jouw visie daarop.</p>	<p>- .. -</p> <p>BRONVERMELDING</p> <p>Hier vermeld je de boeken (<i>Auteur, titel en ondertitel, plaats en jaar van uitgave</i>), artikelen (<i>Auteur, titel en ondertitel, naam Krant of Tijdschrift, jaargang, datum en nummer</i>), gebruikte internetsites enz.</p>

¹ **Noten.** Als je beschrijft hoe de Eerste Wereldoorlog verliep (of andere overal te vinden algemene kennis) dan behoeft je niet precies aan te geven waar je de kennis vandaan hebt. Je noemt dan alleen de gebruikte leerboeken, encyclopedieën, internetsites enz. in de Bronvermelding.

Maar als je meningen weergeeft of dingen waarop jij je betoog baseert, dan moet je (**tussen haakjes in de tekst**) of in een noot onderaan de bladzijde of aan het einde van het werkstuk **precies aangeven waar je de kennis vandaan hebt**, zodat de lezer dat kan controleren. In de noot of in de tekst verwijst je dan naar de bladzijde uit het boek of artikel waar dit te vinden is.

Omdat wij niet alle boeken hebben, die jij gebruikt, moet je bovendien **kopieën bijvoegen van de passages uit boeken en artikelen waarop jij je baseert**. Je mag in de noot of (tussen haakjes in de tekst) ook verwijzen naar de bijgevoegde kopie.

